

SUOČAVANJE DJETETA SA NAUSPJEHOM U ŠKOLI

Uspjeh djece u prvom razredu osnovne škole ima veliki uticaj na njihovu kasniju emocionalnu i psihičku stabilnost u tinejdžerskoj dobi-pokazuju nova istraživanja

Istraživači sa sveučilišta u Missouriju izvještavaju: "Otkrili smo da učenici koji u prvom razredu imaju teškoće u savladavanju gradiva kao što su računanje i čitanje, kasnije iskazuju negativnu percepciju sebe samih i pokazuju znakove depresije u 6. i 7. razredu"-(izvještaj Keith Hermana ,

profesora obrazovne , školske i savjetodavne psihologije)

Školski neuspjeh je samo jedan u nizu loših ishoda sa kojima se nose učenici osnovnih i srednjih škola. Škola podrazumijeva uspjeh i po prirodi stvari generacije mladih teže za postignućem u školi.

Kriterij uspjeha u najčešćem slučaju predstavljaju ocjene koje mogu ali i ne moraju biti mjera usvojenog znanja. Od učenika se očekuje uspjeh , na njemu insistiraju svi: porodica, okruženje, on sam. Pri tome se često gubi iz vida da uspjeh nije lako postići i da su usponi i padovi sastavni dio života.

ŠTA JE TO USPJEH A ŠTA NEUSPJEH ?

O neuspjehu u školi se može ozbiljno govoriti samo onda kada se jasno definiše kriterij uspjeha , šta ga određuje i šta se smatra uspjehom u školi.

Literatura nudi brojne odgovore koji se mogu svesti pod zajedničku karakteristiku da je uspjeh ostvarivanje planiranih ciljeva. Za različite ljude uspjeh predstavlja puno različitih stvari, tako da se o njemu da beskrajno dugo razgovarati. Za jedan broj djece koji imaju poteškoće u razvoju uspjeh može predstavljati sama činjenica „biti takav kao i svi drugi“, za djete sa poremećajem sposobnosti čitanja uspjeh predstavlja pročitana stranica bez ičije pomoći.

Kako neuspjeh definišu različiti i mnogobrojniji kriteriji za različite učenike čini se jednostavnijim definisati uspjeh. Slično kao sa onom frazom o sretnim i nesretnim porodicama , neuspješni učenici su neuspješni svaki na svoj način.

Nigdje više kao kod neuspjeha u školi uvodimo u priču faktor koji se zove nastavnik-tako da se kada govorimo o neuspjehu može krenuti i od toga. Kako? Sama činjenica da nema nastavnika koji ne bi na svoj način tumačio neuspjeh govori u prilog tome. Različiti kriteriji u određivanju količine znanja, različiti parametri mjerenja stepena usvojenosti,

neprincipijelne procjene mogu biti snažni ometači na putu ka uspjehu i značajni razlozi osjećaja neuspjeha.

Relativnost kriterija sa kojih se procjenjuje učeničko znanje ovisi u velikom broju slučajeva isključivo o nastavniku koji ima osobni koncept napredovanja učenika u nastavnom procesu.

Teškoću u definiranju školskog neuspjeha potpomaže i činjenica da postoje različita tumačenja i shvatanja školskog neuspjeha i najprihvatljivija definicija bi mogla proizaći iz organizacije škole koja podrazumijeva razrede i ujednačenost učenika istog razreda.

Neusvajanje hipotetičkog minimuma nastavnog gradiva određenog razred kategorizira neuspješne učenike koji se ili upućuju na ponavljanje razreda ili prelaze u drugi razred noseći sa sobom osjećaj neuspjeha.

Učenikov kapacitet i postizanje rezultata takođe problematizira pitanje neuspjeha u školi, tako da učenik sa većim sposobnostima i prosječnim rezultatom u školi može se jednako smatrati neuspješnim obzirom da nisu angažirani maksimalni kapaciteti učenika (mogao bi i bolje-kažu nastavnici, roditelji...)

Opasnost uvijek leži u činjenici da procjena uspjeha odnosno neuspjeha leži u proizvoljnosti procjenitelja koji sam određuje granice uspjeha i neuspjeha. Ovo je osobito važno obzirom da nastavni rad nije samo usvajanje znanja, vještina i navika nego uključuje i razvijanje ostalih komponenti učeničke ličnosti.

ŠTA KARAKTERIŠE ŠKOLSKI NEUSPJEH?

Školski neuspjeh karakterišu dva bitna obilježja: kumulativnost i stabilnost.

Pojednostavljeno: Kumulativnost označava postupno ali stalno uvećanje školskog neuspjeha (on se nikada ne javlja iznenada, nego postupno), a na kumulativnost utiču dva bitna faktora: prvi-gubici u razvijenosti učenika i drugi-nastava koja je najčešće prilagođena mogućnostima prosječnih i iznad prosječnih učenika.

Najštetnija posljedica kumulativnosti jeste smanjenje stepena intelektualnog razvoja neuspješnih učenika. Učestvujući u nastavi koja nije u skladu sa učeničkim mogućnostima neki od njih koji se karakterišu kao neuspješni u stvari i nemaju nikada priliku da se bave aktivnostima koje potiču misaonu djelatnost, jer im nastava u kojoj oni učestvuju ne pruža mogućnost razvijanja misaonih aktivnosti kojima su oni dorasli.

Zbog toga škola postaje sredina u kojoj nema faktora koji bi pozitivno uticali na njihov razvoj. Neuspjeh u školi pored kumulativnosti karakterizira i stabilnost. Ona se očituje u relativno velikoj otpornosti neuspjeha prema sredstvima suzbijanja, naime iz školske prakse je poznato da jednom formiran neuspjeh relativno dugo traje, gotovo ne mijenjajući pojavne oblike.

Obilježje stabilnosti karakteristično je za akumulirani neuspjeh, to jest za neuspjeh koji se formira u nekoliko razreda. Stabilnost i otpornost neuspjeha najizrazitije se manifestuje u ponavljanju razreda. Kada se učenik uputi na ponavljanje razreda najčešće je i u razredu neuspješan učenik. Otpornost prema sredstvima suzbijanja naročito je izražena u završnim razredima osnovne škole, u šestom, sedmom i osmom razredu. Mjere koje se u tim razredima poduzimaju ne daju dobre rezultate zbog toga što praznine u znanju sežu

nekoliko razreda unazad. Obrazovni deficit učenika sadrži u pravilu sve deficite prethodnih razreda što neuspjeh i čini velikim

POSLJEDICE ŠKOLSKOG NEUSPJEHA

Školski neuspjeh spada među pojave koje izazivaju mnogobrojne i štetne posljedice. Kako se pojavljuju u najrazličitijim oblicima, možemo ih označiti kao pedagoške, psihološke, socijalne i ekonomske posljedice školskog neuspjeha. Među njima nema izrazitih granica, katkad se toliko isprepliću da ih je teško razgraničiti.

- Pedagoške posljedice školskog neuspjeha najčešće se izražavaju kao deficiti u sticanju znanja, vještina i navika. Nedovoljna usvojenost osnovnih znanja istodobno je i posljedica i uzrok neuspjeha. Znanje neuspješnih učenika često je formalističko, manjkavo, nepotpuno, usvojeno bez dovoljnog razumijevanja te fragmentarno i neprimjenljivo u praksi.
- Psihološke posljedice školskog neuspjeha mogu se očitovati u posljedicama psihološke naravi, a ono što često prati školski neuspjeh je poremećaj u razvoju učenikove ličnosti. Najčešći manifestni oblik jeste gubitak povjerenja u vlastite mogućnosti. Zbog čestog doživljavanja neuspjeha narušava se pozitivna slika o sebi i postepeno se izgrađuje uvjerenje o manjoj vrijednosti u odnosu prema ostalim učenicima. Iz dan u dan ovi učenici dobijaju dokaze o vlastitoj nekompetentnosti da riješe postavljene zadatke. Procjena njihovih uradaka često je neprekinuti niz negativnih potkrepljenja a konačna posljedica jeste osjećaj manje vrijednosti. Postojanje osjećaja manje vrijednosti koči proces učenikova učenja a u nekim slučajevima ga može i posve zaustaviti. Problem otuđivanja od škole i učenja jeste samo posljedica neuspjeha u školi, i ako ne svi sa istom radošću kreću u prvi razred, ipak gotovo svi učenici imaju pozitivan stav prema školi i učenju na početku školovanja. Učenici u školu u najvećem broju dolaze sa željom da uče. Zbog neuspjeha se počinje mijenjati odnos prema školi. Neuspjeh se doživljava kao nesklad između očekivanog i stvarnog tako da škola postaje mjesto gdje se doživljava neugodnost. Boravak u školi smatra se sudbinom koja se ne može izbjeći. Učenik sa osjećajem otuđenosti povlači se u sebe, isključuje se iz života razrednog kolektiviteta, postaje nepovjerljiv a nerjetko se ove posljedice manifestiraju u agresivnosti, buntovništvu i drugim poremećajima ponašanja. Psihološko otuđivanje od škole umanjuje izgleda da će školovanje biti uspješno jer prestaje lično sudjelovati u nastavi te isključivanje iz procesa učenja. Neuspjeh u školi otvara nova područja teškoća koja se reflektiraju na teškoće vezane za porodicu i status u društvu.

Neka djeca naizgled potpuno mirno prihvataju lošu ocjenu i neuspjeh. To se događa kada dijete poušavajući nešto učiniti duže vrijeme doživljava samo neuspjeh. Nakon nekog vremena dijete će zaključiti da se ne isplati truditi jer je rezultat uvijek isti.

Različiti su načini na koje se djeca suočavaju sa stresom, a ovisi o situaciji, o osobi, te o načinu na koji osoba opaža situaciju.

Najčešća reakcija djece na stres je ljutnja, plakanje i slične emocionalne reakcije koje, ukoliko traju kratko, ne treba sprječavati. Treba pokazati djetetu da razumijemo kako se osjeća.

Postoje i djeca koja izbjegavaju suočavanje sa neuspjehom i bježe u svijet mašte. Njihovi roditelji obično pridaju preveliku važnost djetetovom uspjehu u školi, a zanemaruju djetetove druge kvalitete i vrijednosti.

Najuspješnija i najbolja reakcija na lošu ocjenu je učenje. Učenje je jedini način da se loša ocjena ispravi. Važno je da dijete vjeruje da se sve može naučiti ako se uložiti dovoljno truda.

- Socijalne implikacije i školski neuspjeh imaju ponašajne manifestne oblike. Neuspješni učenici često reagiraju neprihvatljivim oblicima ponašanja što ustvari ima duboke psihološke korjene. Nemogućnost afirmacije u socijalno prihvatljivim oblicima ponašanja (u učenju, u razrednom kolektivitetu....) kompenzira se agresivnošću, delinkvencijom, pripadnošću delinkventnim grupama, te drugim oblicima neadekvatnog ponašanja.

Najdrastičnija socijalna posljedica školskog neuspjeha koji ima dubok psihološki korijen jeste napuštanje škole. Napuštanje škole predstavlja najdrastičniji rezultat bespomoćnosti i neefikasne pomoći koju je škola trebala pružiti zajedno sa roditeljima.

ULOGA PORODICE-Šta se dešava ?

Kada se desi neuspjeh, od velike važnosti su reakcije roditelja, budući da njima mogu pridonijeti još većem pritisku i opterećenju, pa i osjećaju neposobnosti ukoliko su pretjerane i neprimjerene. Kakvo će biti ponašanje roditelja vezano za školski neuspjeh ovisi o tome kakva je inače komunikacija između djeteta i roditelja. Ako je roditelj od samog početka školovanja usmjeren na poticanje i razvoj osjećaja osobne odgovornosti djeteta za školske obaveze, za uspjeh, kao i za neuspjeh tada će njegovo ponašanje u ovakvoj situaciji biti u skladu sa njegovim dosadašnjim reakcijama: pokazat će interes za dijete i za događanja u školi, sa zanimanjem postavljati pitanja i pokušati razumjeti šta je dovelo do neuspjeha, te pomoći djetetu da i samo shvati šta je uzrok takve situacije. Roditelj treba dijete emotivno podržati, pokazati mu da vjeruje u njega, da je ono sposobno i da zna pronaći najbolje rješenje. Pri tome mogu zajedno razgovarati o najboljim opcijama. Važno je ne kritizirati dijete na način koji će ga obeshrabriti (npr. Kada roditelj kaže djetetu da je lijeno ili da od njega nikada neće biti ništa) nego treba izraziti mišljenje o njegovom ponašanju i pokazati iskreni interes za razloge koji su doveli do neuspjeha („Zanima me šta je dovelo do toga da si ponovo dobio/la lošu ocjenu?“)

Neuspjeh u školi može biti posljedica mnogih drugih događanja koja se zbivaju u djetetovom životu i često je povezano sa stanjem u porodici. Neuspjeh je često samo simptom drugih problema (razvod roditelja, bolest, gubitak, preseljenje,...)

Kao i uspjeh i neuspjeh je dio normalnog životnog iskustva koje samo po sebi nije isključivo loše ili potpuno negativno. Na nekoga neuspjeh čak može djelovati motivirajuće da bi se izbjeglo ponavljanje neugodne situacije. Problem nastaje kada se dijete ne osjeća dovoljno sigurno u sebe da bi krenulo u suočavanje sa neuspjehom („Ne mogu to savladati...“, „To je preteško za mene“); možda to i želi, no ne zna kako jer nema strategiju, a u nekim porodicama niti podršku roditelja za takav potez.

Berminka Hrelja Bećirspahić
pedagog-psiholog
Specijalista traum.psihologije